

הלויים נתקלקלו בשיר או בקרבן?*

הגמרא בביצה ד, ב מבארת את המקור לתקנת שני ימים טובים של ראש השנה.
וז"ל:

בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום, פעם אחת נשתהו העדים לבוא ונתקלקלו הלויים בשיר, התקינו שלא יהיו מקבלים את העדים אלא עד המנחה, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש.

הרמב"ם בהביאו דין זה להלכה כותב [הלכות קדוש החודש פ"ג ה"ה]:

בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל יום שלושים, פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערביים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, אם יעשו עולה של בין הערביים שמא יבואו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערביים, עמדו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החודש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערביים ונסכיהם.

מפרשי הרמב"ם עומדים כבר על הקושי בדברי הרמב"ם המביא הסבר אחר ל"קלקול" מזה הנמצא בגמרא¹. אך באמת הסברו של הרמב"ם נראה דומיננטי יותר מזה המצוי בגמרא, שהרי קלקול המוספים חמור הרבה יותר מן הקלקול בשיר שאינו אלא בן לוייה לקרבן! ואכן קושיה זו מקשים התוספות בביצה שם [ד"ה ונתקלקלו]:

והקשה רבנו פרץ, והאיכא קלקול גבי מוספין, ואמאי לא חשו אלא על עבודת התמיד, דכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה כבר הקריבו התמיד וא"כ אינן יכולין להקריב המוספין, דכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים ודרשינן (יומא לג, א) עליה השלם כל הקרבנות כולן, שאין קרבן קרב לאחריה?

* מתוך דברים של חנן פורת ז"ל שנדפסו בתוך הקובץ "היחיד והציבור בחיים הדתיים של הקבוצה", הוצאת הקיבוץ הדתי תשל"ל, עמ' 49-50. הדברים מובאים לכבודו ולזכרו במלאת עשור לפטירתו בו' תשרי תשע"ב, כאשר שירת חייו באמצע נפסקה. תנצב"ה. יישר כוחו של הרב אוריאל בנר שליט"א שהביא את הדברים לתשומת ליבם של עורכי 'המעין'.

1 לחם משנה: "תימה, אמאי קאמר בגמרא שקלקלו בשיר, לימא שלא הקריבו מוסף היום שא"א להקריבו אחר תמיד של בין הערביים, ואם הקריבו קרבן תמיד של בין הערביים אבדו המוסף. והתוס' ז"ל הקשו קושיא זו, ולא מצאו תירוץ לו אלא דאית להו דיכול להקריב אח"כ מוסף היום, דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה. אבל לרבינו ז"ל דאית ליה דא"א להקריבו אמאי לא הזכירו קלקול זה?..."

בפי התוספות שני תירוצים: האחד - בשעת הדחק יש מקום לדחות "עשה דהשלמה" [השלם כל הקרבנות כולם] מפני קרבנות המוספים שמצוותם היא עשה דרבים, ולהקריבם אף לאחר תמיד של בין הערביים [דרך שמצינו לגבי מחוסר כפרה, עיי"ש], ולפיכך אילו בכך היה הקלקול ניתן היה להקריב את המוספים אף לאחר המנחה ולא לקבוע יום נוסף לראש השנה. והשני - דמעיקרא ניתן היה להביא את התמיד, ולהתנות שאם לא יבואו עדים הקורבנות יהיו תמיד, ואם יבואו הם יהיו מהמוספין, ולפיכך אין כאן קלקול. את התירוץ השני דוחים תוספות באומרם שהרי היו שרים עם קרבן של בין הערביים, וממילא היה השיר מברר איזה קרבן הוא זה ולא היה ניתן להתנות עליו.

אכן גם תירוצם של התוס' קשה הוא, שהרי מכל מקום היה קלקול בעצם העובדה שנאלצו לדחות "עשה דהשלמה", וכשם שלגבי הקלקול בשיר אע"פ שאינו מעכב את כשרות הקרבן אנו קובעים שדי בטעם זה לדחיית ראש השנה, הוא הדין לעניין קלקול המוספים! וניתן היה לומר שאין הפתרון של הקרבה בדיעבד שלא כסדר מִסְפֵּק, ועל כן נקבע ראש השנה למחרת. ונראה שזהו טעמו של הרמב"ם הקובע את קלקול המוספין כעיקר.

ודומה בעיניי שבקורטוב של פלפול ניתן לומר שזהו בעצם הקלקול אף לדברי הגמרא, והדברים מוסברים דווקא ע"פ התירוץ השני הדחוי של התוספות. בעקבות הרעיון של התוספות ניתן היה לכאורה להקריב בין הערביים קרבן סתם, ולהתנות עליו שישמש כקרבן תמיד או כראשון למוספים בהתאם למצב שיווצר אם יבואו העדים. אלא שכאן השיר הטפל לקרבן הוא המעכב מלהתנות תנאי זה, וברגע ששרו הלויים על "הקרבן הסתמי" הזה שיר של חול שוב לא ניתן היה להופכו למוסף. **נמצא שקלקול הלויים בשיר הינו ביסודו קלקול האפשרות להקרבת המוסף, ושני הטעמים חד הם.** הרמב"ם בדרכו התמציתית והבהירה חודר איפוא אל העיקר בקובעו שהקלקול היה במוספין, ודבריו תואמים בעומק את טעם הגמרא.

היה רגיל להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרינא, וכה היה דברו אליי תמיד, שזה כל האדם - לא לעצמו נברא. רק להועיל לאחרים ככל אשר ימצא בכוחו לעשות...

דברי ר' איצלה מוולוז'ין על אביו. מתוך ההקדמה לנפש החיים